

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Interview: “Deze geschiedenis is letterlijk stervende”: Interview met Madeleijn van den Nieuwenhuizen over gender en macht

Auteur: Sanne van den Brink & Noa Duijsens

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.4, 22-27.

© 2023 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

“DEZE GESCHIEDENIS IS LETTERLIJK STERVENDE”

INTERVIEW MET MADELEIJN VAN DEN NIEUWENHUIZEN OVER GENDER EN MACHT

Sanne van den Brink en Noa Duijsens

Madeleijn van den Nieuwenhuizen is rechtshistoricus en mediacriticus. Naast het beheer van haar populaire instagramaccount *Zeikschrift*, promoveert ze momenteel aan de City University of New York en schrijft ze voor diverse Nederlandse media. *Skript Historisch Tijdschrift* sprak Madeleijn over de start van *Zeikschrift*, haar onderzoek naar handelingsbekwaamheid en de rol van gender in de mediawereld.

DE FEMINISTISCHE ROOTS VAN ZEIKSCHRIFT

Iedereen die iets wil oprichten, moet klein beginnen. Hoewel Madeleijn momenteel ruim 82.000 volgers heeft op haar instagramaccount *Zeikschrift*, gold deze regel ook voor haar. Madeleijn wist in 2016 dat ze een visueel archief wilde samenstellen van dingen die ze als kwalijk zag in de media, maar hoe dit er precies uit zou gaan zien, of wie haar publiek zou worden, wist ze nog niet. “Ik twijfelde erover. Enerzijds vond ik het prima als niemand het zou lezen. Als historicus wilde ik het namelijk gewoon documenteren. Het meer mediagerichte deel van mij vond het wel fijn dat mensen het zouden zien.” Dat laatste bracht haar uiteindelijk bij een feministische facebookgroep, waar ze reclame begon te maken voor *Zeikschrift*. Langzaam leidde dat tot de eerste paar volgers. “Het was best guerrilla in die

tijd,” aldus Madeleijn, “zo heb ik een keer voor tweehonderdvijftig euro aan stickers met foute tijdschrift quotes laten maken en die naar mijn volgers gestuurd om te verspreiden.”

Hoewel Madeleijn via *Zeikschrift* vandaag de dag regelmatig gendergerelateerde berichten deelt, was dit oorspronkelijk niet haar intentie van haar account. Het onderwerp was echter onvermijdbaar. “Als je een kritisch platform over media begint, raak je per definitie ook aan het thema gender. Ook al zijn veel bladen verschillend in visie of onderwerpskeuze. Je hebt Autoweek, een ondernemersblad als de Quote, of traditionele vrouwenbladen als *Libelle* of *LINDA*.” Waar de bladindustrie in de afgelopen jaren minder conservatief en exclusief is geworden, bestaat de gendertypering nog steeds. Man-

Bron: Tatjana Almuli

nen worden stoerder aangesproken, met de nadruk op spierkracht en wetenschap, terwijl vrouwenbladen veel vaker gaan over botox, mode en relatieperikelen. Deze stereotyperingen hebben volgens Madeleijn grotere gevolgen dan je in eerste instantie zou denken. “Het is op het eerste gezicht niet schadelijk, maar leidt uiteindelijk tot *death by a thousand papercuts*. Je ziet het echoen in reclames: mannen als onhandige vaders, vrouwen op leeftijd voor wier gezeur de echtge-

interviewen. Ik had echter een breed publiek op sociale media om uit te putten. Ik besloot mijn methodologie aan te passen, zodat niet alleen ikzelf mensen zou interviewen, maar anderen hun opa’s, oma’s of burens konden interviewen via een handleiding. Toen ik via *Zeikschrift* mijn idee deelde, kreeg ik veel reacties.” Via een interview in de *Volkskrant* en andere media-aandacht meldden uiteindelijk meer dan driehonderd deelnemers zich aan om geïnterviewd te worden. “Toen realiseer-

“EEN PHD VEREIST EEN LANGE ADEM EN UITHOUDINGSVERMOGEN, DUS HET IS BETER OM TROUW TE ZIJN AAN JE NIEUWSGIERIGHEID”

noot zijn gehoorapparaat zachter draait. Dat vind ik als historicus heel interessant. Doordat ik dit als persoonlijke interesse had, is gender gaandeweg een zwaartepunt geworden op mijn account.”

EEN STERVENDE GESCHIEDENIS

Toen Madeleijn vier jaar geleden aan haar promotietraject begon, richtte ze zich op de rechtsgeschiedenis van bedrijven die onder het mom van vrijheid van meningsuiting bakken geld aan politieke campagnes doneren. Ook startte ze in haar vrije tijd haar onderzoek naar handelingsonbekwaamheid. Gaandeweg nam dat onderwerp het over. “Toen ik begon met handelingsonbekwaamheid, wilde ik gewoon een aantal tachtigplussers gaan

de ik me dat ik mijn PhD moest gaan omgooien – het combineren was ondoenlijk geworden.”

De grote werkdruk leidde ertoe dat Madeleijn recent haar onderwerp aanpaste – inmiddels al in haar vierde jaar – zodat ze zich volledig kan richten op handelingsonbekwaamheid. “Onder PhD’ers rust er een taboe op het maken van radicale keuzes in het onderzoeksproces,” vertelt Madeleijn, “maar een PhD vereist een lange adem en uithoudingsvermogen, dus het is beter om trouw te zijn aan je nieuwsgierigheid. Je moet het kunnen volhouden.” Tijdsdruk lag ook nog op een andere manier ten grondslag aan haar keuze. “Ik realiseerde me: deze geschiedenis is letterlijk stervende, en dit

zijn stemmen die om een aantal redenen niet gemakkelijk terug te vinden zijn in archieven.” Madeleijn richt zich in haar onderzoek enerzijds op vrouwen boven de tachtig, aangezien dit de laatste generatie is die handelingsonbekwaamheid aan den lijve hebben meegemaakt, en anderzijds op de generatie eronder, die merkte hoe de cultuur onder de wetten doorwerkte. “Met name de stemmen van oudere vrouwen zijn moeilijk terug te vinden in de archieven. Ze lieten minder memoires en intellectuele brieven na, want ze hadden vaak weinig onderwijs genoten, waren huisvrouw of werkten de gehele dag in de fabriek. En archieven hebben lange tijd minder interesse gehad in dat soort bronnen van vrouwen, als ze er waren. Bovendien: handelingsonbekwaamheid was als de lucht die je inademde, die ging je niet beschrijven in de brieven naar je zus.” Uitstel van het onderzoek was daarom geen optie, aldus de rechtshistoricus. “De herinneringen zouden verdampen. Velen wiens materiaal ik inmiddels heb veiliggesteld, zijn inmiddels overleden.”

Het is duidelijk dat Madeleijn zich bewust is van de methodologische begrenzings en valkuilen die bij mondelinge geschiedenis horen. “Hier zijn bibliotheken vol over geschreven,” vertelt ze, van de vertekeningen binnen herinneringen tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden. “Toch zit er zoveel in mondelinge geschiedenis dat wel van waarde is. Het is zaak dat je aan de lezer of academicus duidelijk maakt wat de beperkingen van een methodologie zijn.” Hoewel bij gendergeschiedenis vaak wordt gedacht aan vrouwen, wil Madeleijn in haar onderzoek juist ook mannen belichten. Handelingsonbekwaamheid beperkte zich namelijk niet tot één enkel gender. Zo beschrijft ze een ontmoeting die ze had met Jaap, een 95-jarige man uit Zuid-Holland. “Hij nodigde me uit om met hem te lunchen op zijn boerderij, waar hij me vertelde over zijn dienstplicht in Indonesië. Op de deur van de trein had

hij indertijd geschreven: ‘zij die gaan sterven groeten u’. Hij wilde daar helemaal niet naartoe gestuurd worden. Hij voelde zich gedwongen door de overheid, zoals veel vrouwen zich gedwongen voelden in hun verplichtte ontslag na het huwelijk. Het deed me realiseren dat mannen net zo goed een sociale mal, vol verwachtingen en verplichtingen, kregen opgelegd door de maatschappij. Zij het één met meer ruimte voor autonomie en macht.”

ABORTUS EN ZELFBESCHIKKINGSRECHT IN DE VERENIGDE STATEN

Afgelopen zomer bracht Madeleijn *Leven en Laten Leven* (2022) uit, een boek uit over abortus. Omdat ze wilde dat het boek voor een divers publiek leesbaar zou zijn, heeft het boek geen academische inslag. Ze beschrijft verschillende invalshoeken en overwegingen over abortus als recht. Niet alles kon aan bod komen, zoals in een academische dissertatie. Zo vertelt ze dat ze nog wel aandacht had willen besteden aan hoe veranderlijk de standpunten van verschillende instanties door de eeuwen heen zijn geweest. “Eén van de dingen die ik weinig besproken heb was dat er voorbeelden zijn van de kerk die, wanneer het hen uitkwam, veranderde van standpunt. Ten tijde van hongersnood, bijvoorbeeld, wanneer een maatschappij baat had bij het hebben van zo min mogelijk monden om te voeden, werd abortus meer gedoogd. Maar ook als een monarchie of overheid weinig geld had en er dus behoefte was aan meer burgers die belasting zouden afdragen, was er een pragmatische reden om abortus te verbieden.” Opmerkelijk is dat een instituut als de kerk de tijdloze waarheid in pacht zegt te hebben, maar dat hun standpunten wel degelijk fluctueren door de tijd heen. Dit illustreert dat de mate van zeggenschap over het eigen lichaam – en hoe we daar over nadenken – van evoluerende politieke aard is.

Zowel Nederlandse als buitenlandse politici gebruiken vandaag de dag

**“MENSEN MET
MACHT HEBBEN
ALTIJD HET GEVOEL
DAT DE ANDEREN
PAS ÉCHTE MACHT
HEBBEN. WE
ONDERSCHATTEN
STELSELMATIG
ONZE EIGEN
INVLOED”**

morele en beladen taal wanneer ze over abortus praten. Ze beïnvloeden daarmee de lading die zo'n beslissing voor mensen heeft. "De mate waarin we onze eigen contemporaine ideeën of taal laten bepalen wat er eigenlijk gebeurt, is belangrijk," merkt Madeleijn op. Zeker in het kader van abortus en #MeToo is dit interessant. In de interviews die ze voor haar onderzoek afnam gaven vrouwen vaak aan nog nooit seksueel grensoverschrijdend te hebben meegemaakt, wat haar verbaasde. Naarmate de gesprekken vorderden bleken er echter wel degelijk voorvallen te zijn geweest waarin mannen zich aan hen hadden opgedrongen. De vrouwen hadden het alleen zelf niet verwoord en opgeslagen in de termen die tegenwoordig gangbaar zijn. "Dus als je vraagt of ze te maken hebben gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag schudden ze driftig hun hoofd. Dit zette me aan het denken over hoe wij als mondelinge historici goed moeten nadenken over de taal die we gebruiken tijdens onze gesprekken."

DE MACHT IS DE ANDER

Of het nou gaat over gender, het functioneren van de media of zelfbeschikingsrecht, de gedeelde noemer waar Madeleijn geïnteresseerd in is, is machtsverdeling en vrijheid. Ze denkt veel na over hoeveel ongemak men in Nederland nog ervaart in het nadenken over de eigen macht. "Het is zoals met rijken: ze kunnen altijd iemand bedenken die rijker is. Mensen met macht hebben altijd het gevoel dat de anderen pas échte macht hebben. We onderschatten stelselmatig onze eigen invloed." Vrijwel geen enkele man in de twintigste eeuw beschouwde zichzelf als onderdrukker. Toch was de maatschappij ingericht op een manier die stelselmatig de politieke slagkracht en juridische macht bij de echtgenoot of vader neerlegde. "Tja, wie is daar dan voor verantwoordelijk?"

Opvallend hierbij is ook de relatie tussen succes en gender. "Onderzoek

toont aan dat hoe succesvoller je bent, hoe meer je denkt dat je het aan jezelf te danken hebt. Vrouwen wiens carrière goed gaat, distantiëren zich vaker van feminisme dan dat ze er meer aandacht aan gaan geven. Vrouwen in hogere posities zeggen regelmatig nooit te maken hebben gehad met discriminatie, en vinden dan ook dat het geen rol speelt op de werkvloer." Zelf merkt Madeleijn dit ook: "In het begin van mijn werkzame leven ervoer ik nog weleens discriminatie, maar dat ebde weg naarmate ik werd uitgenodigd voor kranten, radio, tv en lezingen. Het is alleen een fout om die individuele ervaring te extraheren naar de maatschappij als zodanig. Als ik zou zeggen dat genderdiscriminatie niet bestaat, enkel omdat het met mij goed gaat, zou dat halucinant zijn."